

Nr 3 2021

Åarjelsaemien gærhkoepplaerie
Sørsamisk kirkeblad
Sydsamiskt kyrkoblád

Julia Rensberg – ung samisk röst i kyrkan

Sid 8-9

**Stevnehelg på
Majavatn**

Side 10

**Tankar om
ursäckt**

Sid 12-13

**Indivijde
mierhkh**

Bielie 20

Saetniesvoete- jñh liktemekommisjovnen mandaateboelhke jaarhka

Stoerredigkien ávtekh leah nænnoestamme Saetniesvoete- jñh liktemekommisjovnen aejkiemieriem guhkiedidh jñtse reektemem Stoerredægkan geelkedh ruffien 1.b. 2023 raajan. Saetniesvoete- jñh liktemekommisjovne lea, voestes iereste Covid-19 pandemijen gaavhtan, dan barkosne suajmanamme jñh dan gaavhtan gihjtjeme jis guhkebe barkoeboelhkem áádtje.

Suajmanimmien váarome lea daan aejkiej pandemije. Saetniesvoete- jñh liktemekommisjovne tjoeri barkoevuekiem jarkelidh jñh hñejmekontovrem,

telefovnegihjedimmiem jñh digitaale tjáanghkoeh jñh öörnemh átneme. Kommisjovne lea, laanestimmieráajvarimmiej mietie, læjhkan naan ræhpas tjáanghkojde átneme jñh ovmesse öörneminie orreme.

– Laanestimmierestriksjovni mietie lea jñjnñh tjáanghkoeh jñh representasjovnh sirteme. Jñjnñh almetjh mijjiem vuertieminie, jñh kommisjovne barkoes tjaktje dan uvte, sekretariaateávtehke Liss-Ellen Ramstad jeahta.

SIJTIEH SOETESTIDH

Kommisjovne leah medtie 370 persovneles soeth áádtjeme, jñh jñjnñh ennje

vuertieminie dej dáájrehtsi juekedh daaroedhtemen jñh ovreaktaj bijre.

– Kommisjovne dáárjehtalla jienebh sijhtieh dej soetem njaalmeldh juekedh enn ussjede. Daelie mijjen vuertemelæstoe, mohte edtjebe gaajhkem dáastoehdidh buerie vuekine, Ramstad jeahta. Jñjnñh arkijvh jñh gærjagætieh lin pandemijetijjesne dahpeme, jñh dan gaavhtan aaj barkoe dejnie gaaltjematerijaaline suajmanamme.

Saetniesvoete- jñh liktemekommisjovnen aejkiemierie lij skiereden 1.b. 2022.

**GAALTIJE: UIT.NO/
KOMMISJONEN**

Sammendrag: Sannhets- og forsoningskommisjonens mandatperiode forlenges

Stortingets presidentskap har besluttet å forlenge Sannhets- og forsoningskommisjonens frist for å overlevere sin rapport til Stortinget til 1. juni 2023.

Bakgrunnen for forsinkelsen er den pågående pandemien. Sannhets- og forsoningskommisjonen har måtte legge om arbeidsmåten. Kommisjonen har, med smittevern-tiltak, likevel klart å gjennomføre en rekke åpne møter og deltatt på ulike arrangement.

– Smittevernsrestriksjonene har uansett ført til at vi har flere møter og representasjoner som er utsatt, sier sekretariatsleder Liss-Ellen Ramstad.

MANGE VIL FORTELLE

Kommisjonen har fått inn omtrent 370 personlige historier, og mange venter fortsatt på å få dele sine erfaringer med for- norskning og urett.

– Kommisjonen opplever at det er større

pågang med å få dele sin personlige historie muntlig gjennom intervju enn det vi forventet. Mange arkiv og bibliotek har vært stengte under pandemien, og det har ført til at inn- henting av dette kildematerialet har blitt forsinket.

Sannhets- og forsoningskommisjonens opprinnelige frist var 1. september 2022.

**KILDE: UIT.NO/
KOMMISJONEN**

Fosen-dom ventes i høst

I slutten av august behandlet Høyesterett saken om vindkraft-utbygging i reinbeiteområder på Fosen. Saken er tidligere omtalt i bl.a. DD 4/20. Ifølge rapporter opplever reindriftna å ha fått lagt fram sin sak på en god måte, og dommerne har også stilt relevante spørsmål til utbygger.

Man er likevel ikke sikker på hvilken konklusjon dommerne vil komme fram til. I lagmannsretten ble reindriftna tildelt erstatning for ulempe og merarbeid reindriftna, men utbygger anket den delen dommen på grunn av beløpets størrelse. Fra reindriftna sin side er det viktigste

å få kjent selve utbyggelsen ugyl- dig, og de har dermed anket den delen av dommen.

Etter selve forhandlingene i retten vil det gå noen tid før de dommerne skriver sine vurde- ringer og de samlet kan avgjøre saken. På grunn av sin prinsipi- elle karakter er saken behandlet

i storkammer noe som betyr 11 dommere i motsetning til kun 5 som er det vanlige i saker som går for Høyesterett. Det er ikke lovet noen dato for dom, men den er forventet innen utgangen av oktober.

EINAR SØRLID BONDEVIK

Urfolksdagen den 9 augusti

Den nionde augusti varje år oppmärksammas den internationella urfolksdagen. Vi högtidlighåller världens urfolk och de gemensamma banden mellan urfolkens kulturer och den natur som vi levtt och överlevtt i, tills denna dag.

FN:s generalförsamling beslöt år 1994 att urfolksdagen skulle firas varje år under det så kallade urfolksårtiondet 1994-2004. Sedan dess har firandet fortsatt och den 9 augusti blivit etablerad som

urfolkens dag. Ursprungsfolken är nästan alltid i konflikt med staterna och har svårt att vinna stöd för sina krav. Vi har inte bestämt gränserna eller skapat länderna som vi känner dem i dag.

RETTIGHETSARBETE

Den nionde augusti 1982 träffades för första gången "The UN Working Group on Indigenous Populations of the Subcommittee on the Promotion and Protection of Human Rights" – en arbetsgrupp inom FN som skulle lyssna på

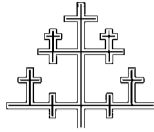
ursprungsfolkens problem och arbeta för deras mänskliga rättigheter. Sedan 2002 träffas representanter för ursprungsfolk årligen i Permanent forum, som är ett särskilt FN-organ för ursprungsfolk.

4/7 AV VÄRLDENS SPRÅK

FN beräknar att cirka 370 miljoner människor i 90 länder tillhör ett ursprungsfolk eller stamfolk och talar 4000 av världens 7000 språk. Oftast är de i minoritet i sina länder, men i länder som Bolivia, Guatemala

och Peru utgör de minst hälften av ländernas invånare. I USA, med en befolkning på 281 miljoner människor (enligt folkräkningen 2010), bor omkring 4 miljoner personer som räknas som ursprungsfolk (Native Americans) i landet – indianer, inuiter och hawaiianer (1,5 % av det totala befolkningen). Runt om i hela världen finns tusentals andra ursprungsfolk och etniska minoriteter med liknande historia och erfarenheter.

KÄLLA: SAMETINGET.SE

Det magiske ordet *unnskyld*

For nokre år sidan gav det norske rockebandet CC Cowboys ut ein sang med tittelen *Det magiske ordet unnskyld*. Og ordet unnskyld/ursäkta er eit magisk ord. Det er eit viktig ord, men det er òg eit vanskeleg ord. Det kan vera vanskeleg for den som seier det, og det kan vera vanskeleg for den som skal ta imot. Og om magi kan helbreda, så kan den òg slå feil og gjera det endå vanskelegare.

Skal vi sei *unnskyld* til kvarandre må vi først sjå at vi har noko å be om unnskyldning for. Om eg trur alt er berre bra mellom oss, så kan eg ikkje be om unnskyldning. Når eg forstår at eg har gjort urett mot deg – og innrømmer det – då kan eg be om unnskyldning. Men då må eg

først lytta på di forteljing utan at eg med ein gong forklarar og forsvarar meg.

VANSKELEG Å SEI

Har du prøvd det med dine næraste? Det er ein vanskeleg øvelse både i dei heilt nære relasjonane og i det store bildet. Men no er det ei problemstilling for Stortinget i Noreg. Det er rett nok ikkje eit spørsmål om storsamfunnet har gjort urett, det har Stortinget allereie erkjent. Men kva er det uretten består i og korleis ein kan sei unnskyld, det vil sei: Retta opp i uretten som er begått? Derfor trengs fortsatt forteljingar som kan visa det.

SEI DET RETT

I ein debatt-artikkel her i bladet blir det retta kritikk mot

Svenska kyrkan sitt arbeid for å sei sitt unnskyld – ursäkt – til det samiske folk. Ei av problemstillingane her er om ein favnar vidt. Seier Svenska kyrkan sin ursäkt til alle som har blitt ramma av urett og overgrep eller er det ein del som faller utanfor? Eit anna spørsmål er om ein er villig og har evne til å gjera opp for uretten – så langt det let seg gjera. Ärkebiskop Antje Jackelén svarar på dette i ein replikk.

VANSKELEG Å TA IMOT

Er unnskyldninga oppriktig? Når urett er begått og tilliten er skada, kan det vera vanskeleg å stola på eit unnskyld. Eg kan vera redd for at det blir sagt for å leggja lokk på historia og bli kvitt eit problem. Kan eg verkeleg tru på forandring hjå den som har gjort meg vondt? Om mine nære

«Eg kan vera redd for at det blir sagt for å leggja lokk på historia og bli kvitt eit problem.»

har såra meg er det stort av dei å innrømme det og be om unnskyld. Men om du har blitt utsett for stor urett er det òg stort å ta imot eit unnskyld og stola på det. Det kan vera vanskeleg. Men det er nødvendig. Vi må ta steg framover. Utan det kjem vi ikkje vidare. Men det tek tid. Det må ta tid. Kan det bli heilt bra? Det vil tida vise, men det kan alltid bli betre. Vi må snakka saman og heile tida lytta til kvarandre, fortelja når vi er på feil veg og visa kva som er rett spor. Då kan vi oppleva den gode magien i ordet unnskyld.

EINAR SØRLID BONDEVIK

För en levande samisk kyrka

Kyrkovalet i höst är viktigare än någonsin. Vi måste värna kyrkans liv där det finns krafter och hot mot både människovärdet och skapelsen.

Många är de frågor som berör oss samer inom Svenska kyrkan. Därför är det av största vikt att vi samer engagerar oss i kyrkans beslutande organ. Frågor som jag anser är viktiga för oss samer är:

SKAPELSEN

Se skapelsen och världen; Miljö och klimat. Svenska kyrkan är en stor skogsägare och kan visa på att det finns möjligheter

att rädda moder jord och dess lunga är skogen. Kyrkans skog kan bevaras genom att 20% av beståndet blir reservat. Att kalavverkning undviks och när dessa sker skall skogen återställas så att biologisk mångfald skall få råda. Guds skapelse vi lever mitt i måste gå före kortfristiga vinstintressen.

MÄNNISKAN

Se människan sa Jesus; Alla människor har lika värde oberoende av ursprung och identitet. Var med och bygga ett internationellt engagemang i den världsvida kyrkan där solidaritet

finns i kamp mot fattigdom, tryck och hunger.

Vi samer skall få var en synlig del i kyrkans liv och beredas plats för inflytande. Som urbefolkning skall vi dessutom få fullständig upprättelse för de oförrätter kyrkan utsatt oss för och som ett tecken ge det samiska folket fullständiga urbefolkningsrättigheter i stiftens skogar och mark inom Sápmi, enligt ILO 169.

Den kommande försoningsprocessen inom Svenska kyrkan är av största vikt och måste bli trovärdig och omfatta hela det samiska folket. Resurser skapas så samer kan läsa till präster och

diakoner. Det är på tiden att det blir allvar och att det kan ske bla, genom generösa stipendiemedel.

LEVANDE KYRKA

Se och bygga en levande Kyrka; Ett levande samiskt gudstjänstliv där skapelsen och människors liv står i centrum. En kyrka som står för sanning och rätt och stå emot de viljor som vill särskilja människor i Vi och Dom och skada det som Gud gett oss genom skapelsen.

ERIK-OSCAR OSCARSSON,
KANDIDAT VID KYRKOVALET
(6-19 SEPTEMBER).

Samiska vinjetter i Daerpies Dierie

Första sidan:

Orre saernieh: Nyheter
Gieries lohkih!: Kära läsare!
Noere almetjh: Barn, ungdom
Guvvie: Porträtt
Doen jih daan bijre: Lite av varje
Guktie ussjedem: Hur jag tänker

Åssjalommesh: Tankar, andakt
Gie jih gusnie årroeminie: Vem och var
Kultuvre: Kultur

Julia Rensberg i intervju.

FOTO: CARL-JOHAN UTSI

- Begrav de samiska från museet i Lund!

I fjol riktade FN:s råd för mänskliga rättigheter kritik mot Sverige när det gäller landets oförmåga att uppfylla urfolksrätten i förhållande till samer. Det skriver Kerstin Andersson, Eva Forsgren, Lis-Mari Hjortfors och Erik Törnlund, företrädare för Amnesty Sápmi som arbetar med information och opinionsbildning kring samiska frågor och rättigheter.

Kvarlevor efter samer och heliga samiska föremål har forslats till institutioner runt om i Sverige, däribland Historiska museet

vid Lunds universitet. Det är ett resultat av den svenska statens rasbiologiska historia, av kolonialism, förtryck och övergrepp mot urfolket samerna. Nu är det dags för regeringen att bestämma sig för att göra vad den kan för att de samiska kvarlevor som förvaras i bland annat Lund ska återbegravas. Att stödja och underlätta det är en möjlighet att ställa saker tillrätta och en viktig fråga ur etiskt perspektiv.

LEVA UPP TILL URFOLKSRÄTTEN
Sverige har också en skyldighet att gentemot samerna att leva upp till den urfolksrätt som FN

slagit fast. FN:s urfolksdeklaration, som Sverige godkände för 14 år sedan, innehåller rätten till repatriering – återbördande – av kvarlevor. I artikel 12 slås fast att stater ska eftersträva att ge tillgång till och/eller repatriera ceremoniella föremål och mänskliga kvarlevor genom rättvisa, transparenta och effektiva tillvägagångssätt, utvecklade i samarbete med berörda urfolk.

NEDPACKADE I LÅDOR
Kvarlevor efter sex samer är nerpackade i lådor på Historiska museets magasin i Lund. Två män från Luleå, en kvinna från Arjeplog, en kvinna från

Lycksele, en flicka från Handöl i Jämtland och ett monterat skelett av en samisk kvinna från en grav vid Varangerfjorden i Norge. Det är oetiskt och folkrättsligt oförsvarbart att dessa kvarlevor som samlades in på 1800-talet inte har återbördats till det samiska folket.

INGET HÄNDER
I fjol riktade FN:s råd för mänskliga rättigheter kritik mot Sverige när det gäller landets oförmåga att uppfylla urfolksrätten i förhållande till samer. Regeringen accepterade rådets rekommendation om att Sverige måste stärka arbetet för återbegravning

Utdrag av respons fra sametingsråd

Et skjørt tilbud til samiske elever på videregående

Samiskelev Are Markku Tjihkkom har skrevet et debattinnlegg (DD 2/21) om situasjonen i dagens samiskundervisning på videregående skole.

Jeg oppfatter kronikken som et hjertesukk og en etterlysning

av Sametinget til å utvide repertoaret av virkemidler for å rekruttere flere samiske språkbrukere og behovet for reell likeverdighet for samiske språk og samiske elever i videregående skole. I dette er jeg helt enig. Jeg vil takke Are Markku for at han løfter debatten

om hva som er den beste måten å rekruttere elever til å velge samisk i videregående.

Sametinget bevilger i dag totalt 3 millioner i stipender til elever rundt omkring hele landet. Dette gjør vi fordi alle samiske språk er truede språk samtidig som at

forskningen til Øystein Vangnes viser at samisk-fagene i grunnopplæring opplever et stort frafall.

INDRE/YTRE MOTIVASJON
Tjihkkom har et vesentlig poeng – det beste for våre samiske språk ville være at elever og samfun-

Kvarlevor efter 25 personer återbegravs under en försoningsceremoni i Lycksele 2019.

FOTO: HENRIK MONTGOMERY/TT

kvarlevorna

av samiska kvarlevor och intensifiera samarbetet med samerna i enlighet med FN:s urfolksdeklaration. Det har nu gått över ett år, men vi ser tyvärr inga tecken på att något har förändrats till det bättre.

Det är oacceptabelt att samerna själva ska behöva driva processer när det gäller kvarlevor, som grävts upp ur gravar eller förts bort innan begravning. Det kallades forskning, men handlade om statligt finansierad rasbiologi och ren rasism. Nu måste regering och riksdag ta sitt ansvar och uppfylla de rättigheter som uttrycks i urfolksdeklarationen.

MUSEER HAR ANSVAR

Men även Historiska museet i Lund har ett ansvar. "Museer kan arbeta proaktivt och identifiera föremål eller mänskliga kvarlevor där det finns etiska skäl för återlämnande", skriver Riksantikvarieämbetet 2020. Återbördandet handlar för samer om rätten till sitt folks historia och ett värdigt avslut. Historiska museet – och alla andra svenska museer med samiska kvarlevor – bör ta initiativ till begravningar genom dialog med de samiska organisationer som berörs. Lunds universitet bör lämna en framställan till regeringen om ett återbördande till de samer

och orter som önskar det. Det är endast regeringen som kan fatta beslut om återlämnande, men Historiska museet måste ge den ett fullgott underlag.

KERSTIN ANDERSSON, EVA FORSGREN, LIS-MARI HJORTFORS OCH ERIK TÖRNLUND, FÖRETRÄDARE FÖR AMNESTY SÁPMI SOM ARBETAR MED INFORMATION OCH OPINIONSBYGGNING KRING SAMISKA FRÅGOR OCH RÄTTIGHETER.

Debattartikel publicerad i tidningen Sydsvenska Dagbladet den 3 augusti 2021

net generelt tok et bevisst valg om å bruke samiske språk. Et personlig valg tatt på bakgrunn av indre motivasjon framfor ytre påvirkning vil alltid være mest bærekraftig, men Sametinget ser at tilbudet til elever med samisk i fagkretsen ofte for dårlig. Samisk ungdom har, på lik linje med annen ungdom i samfunnet, uendelige muligheter for å forme sin nåtid og framtid.

Forskning viser at samiske språk ofte taper i en slik situasjon.

SKOLEEIERE BIDRA

Sametinget vil fortsette å arbeide med å løfte status for samiske språk og skape en bedre videregående skole for alle elever. På vegne av sametingsrådet tar jeg Are Markku Tjihkkoms tanker om samiskundervisningen på det største alvor og jeg ønsker

debatt om hvordan vi kan løse denne utfordringen velkommen. Samtidig vil jeg også sparke ballen videre til alle skoleeiere om å bli med på laget for å løfte statusen til de samiske språkene. Sametinget står klar til å styrke samisk innhold og tilbud i videregående skole, det håper jeg at fylkeskommuner som skoleeiere også gjør.

MIKKEL ESKIL MIKKELSEN, SAMETINGSRÅD (NSR)

Samer och livets slut: kunskap om traditioner för att utveckla framtidens vård, ny avhandling av Lena Kråik

Lena Kråik, Umeå universitet, konstaterar i sin nya avhandling *Samer och livets slut: kunskap om traditioner för att utveckla framtidens vård* att det i vården finns kunskapsluckor kring vilka behov, önsningar och prioriteringar samer har vid livets slut.

I takt med att befolkning åldras ökar antalet kroniska sjukdomar som leder till ett stigande behov av stödjande insatser vid vård i livets slut skriver Lena Kråik i sin avhandling. Många samer i Sverige bor i en glesbygd med stora geografiska avstånd och det kan vara en utmaning att få vård i livets slut av god kvalitet. Kråik konstaterar också vidare i avhandlingen att det idag inte finns någon speciellt utformad vård för samer i samband med döden.

FOTO: DD

Lena Kråik.

KORTLEK OM VÅRD

Totalt deltog 82 personer i Kråiks studie. Deltagarna, som har samtalat om döden och livets slut, kom från olika geografiska orter och språkområden och var mellan 25-84 år gamla. Vid samtalen har Kråik bland annat använt en "DöBra-kortlek" med 37 påståenden om sådant som kan vara viktigt vid vård i livets slut, till exempel att inte ha svårt att andas, att ha ordning på sin ekonomi och att behålla sin värdighet. I kortleken fanns öppna alternativ, som användes för att tydliggöra mer samiskt relevanta och samiskt specifika värderingar och prioriteringar.

VIKTIGA LÄNKAR

I avhandlingen konstaterar Lena Kråik att det gick att se att synen på döden för samer inte bara är ett individuellt bekymmer utan ingår i ett större sammanhang. I ett samiskt dödsystem är människor, plats och tid sammanlänkade. Släkt och familj innehåller ett nätverk av roller och resurser som aktiveras vid livets slut. Kråik konstaterar därför att det är viktigt att ta vara på personer som kan fungera som länkar mellan majoritetssamhället och det samiska samhället. Sammantaget, skriver hon i avhandlingen, kan medvetandegörande och kulturell ödmjukhet bidra till en kulturellt tryggare vård för samer i livets slut.

LISBETH HOTTI KÅLLA: UMU.SE

Konfirmationsgudstjänst i Staare

I juni i år konfirmerades åtta stolta samiska ungdomar i Stora kyrkan i Staare/Östersund. Samisk konfirmation i Saepmie har liksom mycket annat påverkats av pandemin. Årets samiska konfirmandkull fick en lokal och mer intensiv konfirmationstid än tidigare år.

I april inleddes konfirmationen med digital föräldrträff och sedan påbörjades konfirmandundervisningen med digitala träffar via Zoom. Fördelen var att det innebar korta ressträckor till den egna datorn/telefonen men nackdelen att det dröjde innan hela gruppen kunde ses fysiskt.

DIGITALTRÄFF

En av de digitala konfirmandträffarna genomfördes tillsammans med den samiska lokala konfirmandgruppen i Härjedalen. Det var något särskilt med jojken av AnnaSara Stenvall i det digitala rummet. På så vis har erfarenheter utbyts och delats även i det digitala rummet vilket varit utmanande för både konfirmander och ledare.

HELGLÄGER I MAJ

I slutet av maj genomfördes ett helglägers för konfirmanderna

Främre raden från vänster: Jenny Jernunger samisk konfirmandledare, Eila Löfgren, Jonnalie Gawek Arnabo, Mejaline Sparrock, Signe Jonasson, Sofia Strinnholm konfirmationspräst. Bakre raden från vänster: Torkel Skielta, Isak Jernunger, Matteus Joma, Nejlja Bergkvist.

FOTO: ELSIE GULLE

på Jänsmässholmens fjällhotell. Sydsamiskan användes i gudstjänstlivet men även de övriga varietéerna inom gruppen belystes: umesamiska och lulesamiska. Tyvärr var det bara 6 av 8 konfirmander som kunde delta på lägret eftersom att vanliga förkylningar i pandemitid kräver isolering. Trots detta blev det ett lyckat läger med fokus på både mjuk- och hårdslöjd med gästande föreläsare Inger Biret Kvernmo Gaup och Jan-Åke Johnsson, konfirmanderna fick

även som vanligt fördjupa sig i samisk historia och kristna traditioner.

SAMLING INNAN KONFIRMATIONEN

Efter lägret fortsatte gruppen med digital undervisning och sedan samlades konfirmanderna i dagarna tre. Dag 1 gjordes en utflykt till Andersön utanför Staare/Östersund där några samiska unga ledare slöt upp och ledde aktiviteter, dag 2 samlades konfirmanderna i Stora kyrkan i Östersund för övning inför kon-

”Det var något särskilt med jojken av AnnaSara Stenvall i det digitala rummet.”

firmationen och dag 3 på lördagen den 19 juni konfirmerades åtta fantastiska konfirmander i Stora kyrkan i Staare.

TACK FÖR DELAKTIGHET!

Den lilla, lokala konfirmandgruppen har skapat en trygg miljö för konfirmanderna. Ledarna Sofia Strinnholm (präst) och Jenny Jernunger (samisk konfirmandledare) är mycket nöjda över alla konfirmandernas delaktighet och tack samma över unga ledares insats vid lägerdag och föräldrarnas delaktighet i att smycka kyrkan till konfirmationen.

SOFIA STRINNHOLM

Samisk barnbok ges ut på 12 språk

Den samiska författaren Elin Marakatt från A evuopmi/Idivuoma har gett ut sin första bilderbok "Lilli, aajja jih goeksegh – Lilli, farfar och norrskenet" på tolv språk. Illustrationerna i boken har konstnären Anita Midbjer gjort. Illustrationer har vuxit fram i ett samarbete mellan Elin, Anita, Karin och Nicklas Nilsson som hjälpt till med layouten.

Karin Sohlgren på NDIO kultur& kommunikation, har gett ut boken i samarbete med det

engelska förlaget Mantra Lingua. Boken ges ut på nord, lule, syd, pite- samt umesamiska. Dessutom är den utgiven på meänkieli, svenska, spanska, franska, kurdiska, finska, engelska.

I berättelsen om Lilli vävs två berättelser om norrsken samman. Lillis farfar kallar med en magisk ramsa på "goeksegh", norrskenet. Det fladdrande ljuset bär förfädernas själar och Lilli ser sin farmor komma med en renrajd. När man ser på norrskenet på detta vis passar det

sig därför inte att skratta eller busa. Det kan rentav vara farligt att reta norrskenet. Akvarellerna visar också på sägnen om "Rävens eld" som handlar om att det är en stor räv från Ishavet som springer över vinterhimlen och tänder himmelseldar genom att slå med sin yviga svans.

Boken ges ut med bidrag från Kulturrådet och Region Norrbotten.

LISBETH HOTTI KÄLLA:
MINORITET.SE

Fra venstre: Diakoniarbeider Bertil Jønsson, Lukas Vesterfjell, Ebre Emanuel Tomasson Bientie, Elle Vesterfjell, Lars Joel Isak Åhrén, Nihko-Laara Påve Wilks og prest Einar Sørliid Bondevik.

FOTO: SÅ/HELEN JØNSSON

Litt skyer på himmelen er ingen hindring for bading. FOTO: SÅ/LAJLA LIJELL

På turen rundt Sarinatangen ble konfirmantene også bedre kjent med den lokale historien. Fra venstre: Elle Vesterfjell, Morten Leon Fjellheim Haugen, Lukas Vesterfjell (delvis skjult), Ebre Bientie, Joel Åhrén, Nihko-Laara Påve Wilks og Bertil Jønsson (leder).

FOTO: SÅ/LAJLA LIJELL

Konfirmasjonsleir i Røyrvik

Årets konfirmasjonsleir og -gudstjeneste i regi av Saemien Åålmege skulle vært avholdt på Snåsa. På grunn av et lokalt koronautbrudd på Snåsa like før leiren skulle starte, var det anbefalt å ikke gjennomføre leir og konfirmasjonsgudstjeneste som planlagt. Konfirmanter, foresatte og stab kastet seg rundt, og med en dags forsinkelse kunne leiren starte i Røyrvik i stedet.

I år var det 6 ungdommer som deltok på leir, og 5 av de valgte å ha konfirmasjonsgudstjeneste i Røyrvik kirke. Fra tirsdag den 10. august til fredag den 13. august ble gjennomført leir på Limingen gjestegård med undervisning og forberedelse til guds-

tjeneste. Ungdommene ble kjent med nærområdet og historie gjennom en tur til Sarinatangen – med bading til de som ønsket. Noen runder på frisbeegolfbanen og en båttur på Limingen ble det også tid til.

Lørdag 14. august ble det holdt

to konfirmasjonsgudstjenester i Røyrvik kirke med hensyn til gjeldende smittevernregler for at alle 5 som konfirmerte seg skulle få med seg alle gjester som var invitert. Litt tordenvær hindret ikke at det ble en fin konfirmasjonsdag.

Takk til konfirmanter, foreldre og Røyrvik kirke for hjelp til gjennomføring av leir og konfirmasjon!

BERTIL JØNSSON

Julia är unga samers röst i Svenska kyrkan

När Julia Rensberg, 26 år, varit på restaurang med sina vänner har det hänt att hon hört det viskas bakom sin rygg: ”nu kommer lapparna” eller ”nu luktar det illa”.

– Så ser vår vardag ut. När jag var yngre hände det att jag sa ifrån, men inte nu längre, det löns inte, säger hon.

Julia är aktiv i ungdomsorganisationen Sáminuorra och sedan 2018 en del av styrelsen. Hon är också ungdomsorganisationens representant i Samiska rådet i Svenska kyrkan.

Så kommer det sig att hon fick frågan om hon ville vara med och lämna ett vittnesbörd i samband med att Svenska kyrkans ursäkt till det samiska folket framförs senare i höst. Julia tvekade inte.

– Det är en ära att ha fått frågan, det känns både spännande och viktigt, säger hon.

– Jag kommer att tala om förlusten av språk och identitet. Saker som hände för länge sedan påverkar fortfarande oss som är unga i dag.

FICK HEMSPRÅKSUNDERVISNING

Själv talar Julia sydsamiska. Hon är uppväxt i Mora i Dalarna med rötterna i västra Härjedalen och samebyn Ruvhten Sijte. Hennes pappa har varit renskötare där. I dag är det en kusin som har huvudansvaret för renarna. Julia och hennes bror deltar i arbetet när det behövs.

– En del sydsamiska ord har jag haft med mig från renskötseln och slöjden. Men genom skolan har jag också lärt mig det sydsamiska vardagsspråket.

– Jag hade tur och fick hemspråksundervisning i skolan i Mora.

Sitt språk, sydsamiskan fanns inte i hemmet när hon växte upp men identiteten som same fanns där och har alltid varit en del av henne.

– Min familj har levt ett samiskt liv, jag vet inte om något annat. Men jag hör vad andra berättar, ungdomar från hela Sverige som inte har samma uppväxt, som berättar om problematiken att hitta sin identitet när den samiska kulturen inte är självklar.

VIKTIGT SPRIDA KUNSKAP

I Sáminuorra har Julia varit projektledare för två olika satsningar. Det första handlade om en utbildningsinsats i grundskolan, fyra personer anställdes för att resa runt till skolor och berätta om samisk kultur. Nu senast har hon arbetat med ett språkprojekt, där mentorer och lärlingar möts för att prata samiska ett par timmar i veckan.

– Jag tycker det är viktigt att arbeta med kunskapsspridning i det svenska samhället, och även i det samiska, att hjälpa till med att stärka ungdomar i deras samiska identitet.

– I Sáminuorra jobbar vi med det. Vi vill stärka andra ungdomar, visa att de inte är ensamma,

att problemen med rasism inte ligger hos oss utan hos de som inte vet bättre.

MÖTER DET SJÄLV

Hon upplever själv rasism och hat i sin vardag.

– Både personligt ansikte mot ansikte och på internet. Det är så lätt att sprida åsikter på nätet. Det har hänt att folk lagt ut hot om att skjuta min familjs renar.

Och en gång när hon jobbade i ett restaurangkök hörde hon hur det pratades om att hon skulle komma ut och visa en av gästerna hur samer ser ut.

Hur känns det för dig när du möter sånt?

– Jag blir mest trött och less, att vi inte har kommit längre.

– Mycket beror på okunskap, folk vet inte bättre. Det pratas så lite om de övergrepp som samer utsatts för, och om hur det fortsätter i dag.

Okunskapen är en av anledningarna att hon tycker det känns bra med det försoningsarbete som pågår i Svenska kyrkan och som den officiella ursäkten är en del av. Att ämnet kommer på tapeten, att rasismen och oförrätterna synliggörs i hela samhället.

EN TRYGG ARENA

Försoningsarbetet har förstås också ett värde internt i Svenska kyrkan.

– Kyrkan måste helt förstå både det historiska och hur det ser ut i dag. Det är viktigt att det finns trygga mötesplatser, där man inte behöver höra saker bakom ryggen. Kyrkan kan vara en sådan mötesplats, en trygg arena.

Samtidigt hoppas Julia att försoningsarbetet ska leda till att Svenska kyrkan börjar arbeta med sin skogsförvaltning på nytt sätt, med ökad hänsyn till klimatförändringarna och den biologiska mångfalden. Hon menar att urfolksrättigheter, naturhänsyn och klimaträttvisa går hand i hand.

Julias personliga kontakt med Svenska kyrkan, förutom uppdraget i Samiska rådet, har främst varit det samiska konfirmandlägret som hon uppskattade mycket. Hon konfirmerades i Nikkaluokta kapell, vid Kebnekaises fot, för mer än tio år sedan. Kamraterna på lägret, från både norska och svenska sidan av Sapmi, har hon kvar än i dag.

– Konfirmandlägret är en otroligt viktig mötesplats för samiska ungdomar, säger hon.

FÖLJER RENENS ÅR

I dag bor Julia i Jokkmokk. Hon flyttade dit för att gå slöjdlinjen på Samernas utbildningscentrum och när hon var klar med

Fakta

Vittnesbörd i Uppsala

domkyrka Den 24 november talar Julia Rensberg under en högtidsgudstjänst i Uppsala domkyrka.

Julias tal är ett av fyra vittnesbörd som framförs i samband med att Svenska kyrkan ber det samiska folket om ursäkt för oförrätter som begåtts i historien.

Övriga vittnesbörd framförs av Ingrid Inga, från Jokkmokk och ordförande i Samiska rådet i Svenska kyrkan, Nils-Henrik Sikku, författare och översättare från Jokkmokk samt Erik-Oscar Oscarsson, präst från Härnösand. Kyrkomötet, Svenska kyrkans högsta beslutande organ, samlas till högtidsgudstjänsten.

utbildningen blev hon kvar. Hon har en verkstad där, parallellt med distansstudier i ekonomi arbetar hon som slöjdare. Hon jobbar mest med hårdslöjd, tillverkar kåsor, skålar och knivar i trä och renhorn.

– I framtiden vill jag helst jobba med slöjden på heltid, kunna styra mig själv och min egen tid. Jag vill ha ett liv som fungerar med renskötseln och då är det nödvändigt att vara egenföretagare.

– Renskötseln styr mycket. Jag följer renens år, det är den som styr min planering.

Samtidigt ser hon hur rennäringens behov krockar med andra näringar och behov i samhället. Hon menar att det är där okunskapen och grunden för rasismen finns. Och hon ser ingen verklig lösning i dag.

– Inte under min livstid. Det blir ingen riktig förändring så länge som rasismen är systematisk i hela samhället. Det handlar till exempel om rätten till mark och fast vatten. Det handlar om skogsbruket och det handlar om klimatförändringarna. Det handlar om att ingen lyssnar.

– De traditionella näringarna är hela livet för oss, säger hon.

Julia Rensberg, 26 år, är uppväxt i Mora i Dalarna och har rötterna i västra Härjedalen och samebyn Ruvhten Sijte.

FOTO: CARL-JOHAN UTSI

Stevneheleg i "nygammelt" bygg på Majavatn

Siste helg i august var det omsider duket for samling på den gamle stevneplassen på Majavatn. Kulturforeningen Sjeltie hadde lagt opp til et innholdsrikt program sammen med Sannhets- og forsoningskommisjonen og Saemien Åålmege.

Prest for sørsamer, Einar Sørliid Bondevik, ledet gudstjenesten. Kraano og Bibelboka markerte "alterstedet" og ble båret inn ved gudstjenestens start og ut når gudstjenesten var over.

FOTO: MONICA KAPPFJELL

Møtene ble holdt i bygget som først gikk under navnet Misjonshuset, senere kirka. Sjeltie overtok bygget fra Grane menighet i 2020, men på grunn av pandemien har det Sjeltie ikke hatt arrangement der før nå.

KOMMISJONEN

Fredag ledet Håkon Hermanstrand og Inger Elin Utsi fra *Kommisjonen for å granske fornorskingspolitikk og urett overfor samer, kvener og norskfinner* samlingen. De innledet med å fortelle fra kommis-

jonens arbeid og fikk flere nyttige tilbakemeldinger fra salen. Mange uttrykte vansker med begrepet forsoning. Så lenge storsamfunnet ikke tar inn over seg det som blir fortalt, er det ikke mulighet for forsoning. Det er vanskelig å nå fram i media. Men når kommisjonen avslutter sitt arbeid skal den legge fram tiltak for forsoning som storsamfunnet ved Stortinget må ta stilling til.

FOREDRAG OG FESTMIDDAG

Lørdagen var det foredrag som alle hadde historie som fortegn. Sigbjørn Dunfjeld fortalte om stedets, byggets og stevnenes

Bierna Leine Bientie overrakte et bilde som illustrerer hans virke som samisk prest til Sjeltie og leder Sigbjørn Dunfjeld.

FOTO: DD/EINAR SØRLID BONDEVIK

historie. Håkan Rydving, professor i religionsvitenskap, fortalte om møtet mellom samisk tro og kirkens kultur og lære. Bierna

Bientie delte sine opplevelser og erfaringer fra oppvekst og som samisk prest i den norske kirke og den utviklingen han har stått i. Til sist viste Arvid Jåma en del av sin slektsgranskning knyttet til Majavass-området. Kvelden ble avrundet med festmiddag på samfunnshuset der det ble servert ørret fra Majavatnet.

GUDSTJENESTE

Søndag var det gudstjeneste i bygget som nå ikke er å regne som et kirkebygg. Biskopen sendte sin hilsen og ønsket Guds velsignelse over det arbeidet som det samiske miljøet nå skal bruke bygget til. Bygget er nå som et flerbrukshus, men det er fortsatt mulighet til å holde gudstjenester og dåp for de som har en tilknytning til stedet. Etter gudstjenesten var det kirkekaffe utendørs i det samme strålende været vi fikk nyte gjennom helga.

EINAR SØRLID BONDEVIK

Albumet *Raajroe* – lydbilde av en vandring

Det er Spellemannprisvinner Marja Mortensson som nå har gitt et nytt album der hun dykker ned i gamle historier og gammel tid. Sammen med Kringkastingsorkesteret og sine faste medmusikanter Daniel Herskedal og Jakop Janssønn formidler hun joikens klang i stort format.

Albumet har fått tittelen *Raajroe – The Reindeer Caravan*, på norsk renraiden. Sammen med musikken følger et hefte der de sørsamiske tekstene er oversatt til engelsk, gamle fotografier, maleri og små tegninger som illustrerer tematikken. Albumets 10 spor forteller hver sin historie om fortiden, reinraiden, moder jord, joiken, den hellige bjørnen, lederreinen, de gamle reintrøene og moderniseringen.

TRADISJON GJENNOM UNGT BLIKK I pressemeldingen for albumet skrives blant annet:

– Raajroe – The Reindeer Caravan formidles gjennom et ungt blikk, om en tradisjon som har røtter så langt tilbake i tiden som mennesket begynte å vandringen etter reinen. Og alt er fortalt med kjærlighet til eatneme, til bovtsh, naturen sett gjennom forfedrenes og reinens perspektiv. Ved å vende blikket bakover, finnes erfaringer, kunnskapsoverføringer, fortellinger og viktige menneskemøter. De legger grunnlaget for maahtoe – kunnskapen som er så viktig og riktig for å leve og eksistere i fremtiden. Det er denne kunnskapen som skal bære de kommende generasjoner. Uten kunnskap er vi fattige.

Raajroe har også et tydelig visuelt uttrykk i kunsten som er laget til albumet. Omslaget er laget av Thomas Barlund.

Et solid musikalsk lag står bak albumet: Herskedal, Mortensson, Janssønn og Kringkastingsorkesteret.

FOTO: ELLEN AGNIETA NORDVANG

STEMNINGSSKAPENDE

Lydbildet spenner fra det helt vare med kun Mortenssons stemme til et mektige fulltonende orkester. Musikken er stemningsskapende og man

kan lett se for seg fortellinger og landskap. Dette er musikk til ettertanke og sakte lytting og innlevelse, på lange reiser eller rolige stunder hjemme.

EINAR SØRLID BONDEVIK

FOTO: NILS HELDAL

Hilde M G
Danielsen.

Hva er meningen med å være politiker

Hva er meningen med å være politiker? Spørsmålet har jeg stilt meg mange ganger. For meg som da gikk fra å være den høylytte mora som «krevde» samisk språk og kultur i barnehagen til barna mine, til å sitte i kommunestyret. Og nå midt i en valgkamp for å komme inn på Stortinget.

Spørsmålet om å stille som listefyll i kommunevalget 2017 var ikke vanskelig å svare ja på, men så havnet jeg en god del hakk opp, og en plass i kommunestyret var et faktum. Her ville jeg gjøre en forskjell. Jeg følte meg stolt, og samtidig veldig taknemlig og ydmyk. Tenk at folket hadde stemt meg inn, jeg ble rørt og veldig bestemt på at dette tar jeg på fullt alvor.

ENGASJERT

Jeg hadde jo tross alt engasjert meg i samfunnets store og små utfordringer. Det var på tide å ta sjansen, og ta på seg et verv der man kunne være med å se hvordan denne kommunen fungerte.

Med min noe store iver etter å fortelle mitt eget parti om hvordan det virkelig sto til fra et samisk perspektiv, så var jeg på talerstolen på mitt første fylkesårsmøte. Jeg snakket med alle jeg kom over i forsamlingen, og stortingsrepresentantene slapp ikke unna.

VIKTIG STEMME

Jeg har fått høre i etterkant at jeg kom inn og bare krevde oppmerksomhet for mine hjertesaker, det er forøvrig i et politisk øye et positivt kompliment! Det jeg kanskje ikke hadde tatt med beregningen var vel at det å være en ivrig engasjert dame for de samiske sakene ble så godt tatt imot, og jeg ble hørt. Min stemme var viktig. Det er et godt utgangspunkt. For der sto vi, midt oppi debatten om vindkraftindustri, arealinngrep i samiske områder og rettigheter for vårt urfolk i Norge.

TILLIT

Min tale var klar og direkte, for jeg går nemlig ikke rundt grø-

ten. Og jeg gir meg ikke så lett. Det er nok en av mine kjente personlighetstrekk, på godt og noen ganger kan det bli litt for mye. Jeg er ikke perfekt! Men det gjorde at jeg også fikk tillit av mine partikamerater. En tillit som jeg ville bruke for å nå frem med mitt budskap.

Så gikk noen år, og jeg hadde da fått opparbeidet meg erfaring som er gode å ta med seg

inn i politikens verden. Det ble verv i samepolitisk råd og fast varaplass i sentralstyre i partiet. Og en dag ringte telefonen, jeg var ønsket av mine partikamerater til å stille som kandidat på Stortingslista for valget 2021. Det var en fantastisk tillitserklæring som jeg tok godt vare på. Jeg takket ja der og da.

MEDMENNESKE FØRST

Jeg har vært heldig. Jeg har fått mange nye opplevelser og mye kunnskap på denne reisen. Jeg har også vært utrolig sliten innimellom slagene. Men det jeg har fått tilbake er så mye større. Oppi dette sirkuset, som det faktisk

For der sto vi, midt oppi debatten om vindkraftindustri, arealinngrep i samiske områder og rettigheter for vårt urfolk i Norge.

noen gang føltes ut som. Der man løper fra sted til sted i et ganske høyt tempo mellom valgboder, møter, valgkampreiser og debatter, så finner man de aller nærreste og de mest dypeste samtalene med mennesker som virkelig har kjempet seg gjennom livet i motbakke. Noen hadde vunnet og noen hadde tapt. Men likevel ga de aldri opp. Det er det som gir meg håp og styrke, og selve meningen med å være først et medmenneske og så en politiker.

HILDE M G DANIELSEN

Kritisk röst om Kyrkans forsoningsarbete

Svenska kyrkans vilja att manifesteras en förlåtelse gentemot det samiska folket för begångna övergrepp och nedvärderingar är lovvärd. Men för att nå framgång borde kyrkan lyssnat in alla samer, så att alla omfattas av ursäkten. Risken är annars att istället för att skapa en grund för bättre relationer mellan kyrkan och samerna så blir det en upprepning av forna tiders maktfullkomlighet gentemot det samiska folket.

På initiativ från kyrkan presenterades 2016 gedigna utredningar byggda på kunnig historisk forskning där man granskar kyrkans roll vad gäller koloniseringen, argumenten för det och vilka följder det fick för det samiska folket. Både samiska och icke-samiska forskare hade i uppdrag att dyka djupt i arkiven för att gå igenom historiska dokument och handlingar. Nomadskoleboken bygger på intervjuer med samer som själva fått berätta om sina erfarenheter i nomadskolan, en ofta traumatisk upplevelse som hos många satt spår för livet. Vitboken tar upp relationerna mellan kyrkan och samerna, där granskas ansvar och skuld för kränkningar och oförrätter, verket omfattar 1200 sidor.

OBERÖRDA FRÅGOR

Kyrkan säger sig vilja offentligt ta sitt ansvar. Markfrågan har dock inte behandlats i kyrkans eget granskningsarbete. Det saknas även förslag till upprättande och gottgörande åtgärder för det samiska folket, vilket måste tas fram i nära dialog med en inkluderande av en bredd av folkvalda representanter. Så har hittills inte skett.

NÅGRA "FÖR BESMITTADE"?

I historisk tid så ville stat och kyrka snällt uttryckt, med patriarkal och missriktad välvilja skydda oss från kulturell uppblandning och utarmning med bl a upprättandet av nomadskolor. Men inte alla samer sågs som

"Kyrkan är idag en av de stora ägarna till våra ursprungliga marker, kyrkans kvinnor och män får en stor del av sina löner genom skogsbruket på dessa marker. Allt medan renens betesmarker bit för bit begränsas och förstörs genom skogsavverkningar och andra exploateringar."

tillräckligt mycket samer för att vara värda att skydda. Gruppen skogssamer bedömdes vara för besmittad av den svenska kulturen, de var inte äkta samer. Genom kontakter med den svenska kulturen var de ändå på väg att dö ut, menade man. Dessutom var samerna inte tillräckligt evolutionerade för att klara av att förvalta de egna markerna. Dessa på rasism grundade teorier ter sig idag både djupt okunniga och fördomsfulla, bottnande i ett djupt förakt för allt som ansågs ofullkomligt.

MARKER EXPLOITERADE

Åtgärderna ledde till att man i en påstådd välvilja bit för bit tog ifrån oss vår kultur med metoder som är både grymma och vidriga. Inte minst markerna fick andra ägare, staten stal en förödande stor del men även kyrkan roffade åt sig. Kyrkan är idag en av de stora ägarna till våra ursprungliga marker, kyrkans kvinnor och män får en stor del av sina löner genom skogsbruket på dessa marker. Allt medan renens betesmarker bit för bit begränsas och förstörs genom skogsavverkningar och andra exploateringar.

Vi har försökt få reda på om man i det omfattande materia-

Sveerjen gærhko

let i Vitboken särskilt uppmärksammat skogssamerna. Det går ej att se att kyrkan fäst något vidare avseende vid hur historiska åtgärder och nutida följder påverkar skogssamerna som grupp. Det finns många historiska dokument som kunde ligga till grund för samma omsorgsfulla forskning, hur åtgärder och lagar negativt påverkat även den skogssamiska kulturen. Men det verkar som att gruppen helt ignorerats, den som en gång hamnade i bakvattnet som en mindre bevarandevärd "blandkultur", varken svensk eller samisk. Därför finns skäl att fråga sig om kyrkan fortsatt ser på skogssamerna som ovidkommande?

SAMARBETE OM FÖRLÅTELSEN

Då detta skrivs så har ett sametingsval just genomförts. Oavsett slutresultat så skall partierna under hösten förhandla fram en maktfördelning för att efter det fördela poster till nämnder och kommittéer. Dessutom ligger tunga och viktigare frågor och väntar på att behandlas, som inrättandet av en sanningskommission, arbetet för en konsultationsordning och inte minst en ny rennärlagslag.

Frågorna är avgörande för möjligheten att komma närmare ett samiskt självbestämmande, rennärlagslagen är för många direkt ödesavgörande. Arbetsuppgifterna kommer att kräva mycket tid och arbete av sametingsledamöter och partiarbetsare. I samråden mellan kyrkan och samerna har oberoende samiska röster höjts för att vänta med förlåtelsen tills tiden är den rätta.

FÖRANKRING SAKNAS

Kyrkan som äger makten i denna fråga verkar trots det vilja driva igenom förlåtelseceremonin redan under kommande höst. Samiska Rådet i svenska kyrkan står ivrigt bakom men förankring saknas bland oss folkvalda representanter. Kanske är kyrkan förblindad av lockelsen om ett gott eftermäle för den avgående biskopen?

RISK

För att skapa en förlåtelse med en försoning så måste kyrkan som idag har nytta av de begångna överträdelserna, vara beredd att lämna tillbaka till samerna, det borde t.ex. handla om ägande eller inflytande över marker. Har kyrkan klart för sig vilka samer man riktar sig till, om till alla eller bara till några?

Med det sagt så är risken annars att eftersmaken inte blir ljuv, tvärtom kan bitterheten komma att dominera och den förväntade försoningen riskerar att bli till ett misslyckande.

LILIAN MIKAELSSON,
ERSÄTTARE I SAMETINGET
MARIE PERSSON NJAJTA,
PARTILEDARE LANDSPARTIET
SVENSKA SAMER OCH
LEDAMOT I SAMETINGETS
STYRGRUPP FÖR SANNINGS-
KOMMISSION
JAN RANNERUD, PARTILEDARE
VUOVDEGA OCH LEDAMOT
I SAMETINGETS STYRGRUPP
FÖR SANNINGSKOMMISSION

Replik från Ärkebiskopen

Lilian Mikaelsson, Marie Persson Njajta och Jan Rannerud skriver att det är viktigt att kyrkan lyssnar på alla samer i den pågående processen med en officiell ursäkt till det samiska folket och därmed förknippade åtaganden.

Även om det är omöjligt att ta in precis varena röst så har skribenterna givetvis rätt i att betona vikten av att lyssna så allsidigt som möjligt. En del av detta lyssnande skedde i samband med Sametingets öppnande i Lycksele i början av september. Jag är tacksam för konstruktiva överläggningar med partiledarna och även mer informella samtal med två av debattartikelns skribenter.

KYRKANS ANSVAR

Vi är helt överens om att Svenska kyrkan behöver ta ansvar för de oförrätter som begåtts. Den sanning som har forskats fram i vitboksprojektet i samarbete mellan Svenska kyrkan och Umeå universitet och de erfarenheter som dokumenterats i boken om nomadskolorna måste vi alla ta till oss. Förtryck av samisk andlighet, språk och kultur, kategoriklyvningen och rasbiologin är inte en avslutad historia. Deras konsekvenser vållar lidande och konflikter än idag.

”Förtryck av samisk andlighet, språk och kultur, kategoriklyvningen och rasbiologin är inte en avslutad historia.”

Ärkebiskop Antje Jackelén.

FOTO: SVENSKA KYRKAN

FÖRBÄTTRING

Vi är också överens om att de som representerar föröversidan måste låta sig beröras av den smärta och den orättfärdighet övergreppen har lett till. En trovärdig ursäkt kräver därför också arbete för förbättring. Det är dock viktigt att betona att det inte handlar om ”att manifesteras en förlåtelse” som det står i artikeln, eftersom frågan om förlåtelse här inte ägs av Svenska kyrkan utan av samerna. Den som ber om ursäkt bestämmer inte hur den som får ursäkten reagerar.

SAMVERKAN

En del samverkan har redan skett. Tillsammans har vi påverkat staten i riktning mot en sannings- och försoningskommision. Genom rundabordssamtal har vi kommit vidare i frågan om repatriering av samiska kvarlevor. I detta arbete har vi arbetat nära ihop med Samiska rådet i

Svenska kyrkan som består av sju ledamöter och lika många ersättare. Fyra av dessa nomineras av Sametinget, två av kyrkostyrelsen, två av biskopsmötet, två av ungdomsorganisationen Sáminuorra och två vardera av Härnösands och Luleå stift.

OM URSÄKTEN

Hösten 2019 meddelade Samiska rådet kyrkostyrelsen att det nu såg tiden mogen för Svenska kyrkans officiella ursäkt. Sedan dess har det förts samtal med företrädare för de nationella samiska organisationerna, Sametinget och stiftet. Alla stift har ställt sig bakom ursäkten och åtaganden för arbetet framåt. De flesta samiska organisationerna gör det också. Alla är dock inte helt överens. Ödmjukt måste vi inse att denna oenighet delvis också är en följd av den kategorisering av samerna som vi själva har bidragit till. Vi behöver ta frågan om hur olika grupper av

samer påverkas på allvar. Det innebär ännu mer uppmärksamhet på hur vi kan vara inkluderande och samtidigt respektera de demokratiska processerna.

MARKFRÅGORNA

Det är också helt rätt att markfrågorna kräver mer forskning. En del av de avsatta medlen kommer därför att avsättas för sådan forskning, bland annat rörande markfrågor som rör skogssamernas traditionella marker. Det kommer ge oss ytterligare kunskap, liksom den kommande statliga sanningskommissionens granskningsarbete. Åtagandena i sin helhet berör åtta områden, bland annat samiskt kyrkoliv, barn och unga samt ökat inflytande och delaktighet.

FORTSÄTTA TILLSAMMANS

Vi kan idag blicka tillbaka på en rad händelser, initiativ och aktioner under flera år där samer och företrädare för Svenska kyrkan har mötts, samtalat i ögonhöjd och arbetat mot gemensamma mål – nu senast vid öppnandet av Sametinget i Lycksele. Inte minst där har jag förstått att det finns en stark önskan att vi fortsätter den vägen tillsammans.

ÄRKEBISKOP ANTJE JACKELÉN,
SVENSKA KYRKAN

Åtta åtaganden för fortsatt försoning

Vid höstens kyrkomöte i Uppsala kommer Svenska kyrkan att framföra en officiell ursäkt till det samiska folket. Ursäkten är ett led i en längre tids försoningsarbete med anledning av oförrätter som begåtts i historien. Den kommer att följas av åtta åtaganden för Svenska kyrkan.

Dessa åtaganden kommer att vara utgångspunkt för utvecklingen av det samiska arbetet i Svenska kyrkan de kommande tio åren:

- Förkunna evangelium på samiska och på ett för samer kulturellt relevant sätt med respekt

Ursäkten till det samiska folket kommer att framföras i Uppsala domkyrka under kyrkomötets högtidsgudstjänst. Bilden inifrån domkyrkan är tagen vid ett tidigare tillfälle.

FOTO: BILDBYRÅN IKON

för samisk andlig och kyrklig tradition.

- Synliggöra samisk andlighet, teologi och kyrklig tradition

inom Svenska kyrkan.

- Bidra till att stärka och revitalisera de samiska språken i Svenska kyrkans verksamhet.

- Öka kunskapen och medvetenheten om kyrkans historiska relationer och övergrepp mot samerna och konsekvenserna av detta.

- Öka kunskapen om och respekten för urfolksrättens principer inom Svenska kyrkan och i samhället.

- Öka samers inflytande och delaktighet i Svenska kyrkan.

- Stärka samiska barn och unga i deras identitet och andliga utveckling.

- Främja gränsöverskridande samiskt kyrkoliv.

KÄLLA: PRM SVENSKA KYRKAN
BEARBETNING: KAJSA ÅSLIN

Tekste *Luste tjaeledh-este* **Ålma mij dueljine haepiehti**

Manne lim 15 jaepien båeries, j̄ih lim mov aahka gon aajjan luvnie. Mov fuelhkie edtji vaaran j̄ih gööledh, men dellie mov aajkohke ringki. D̄ihthe jeehti edtjin geadtan tsaekedh. Manne joe voessem tsagkeme soe manne daarpesjim barfjre mov soehpenjem meatan vaeltedh. Dah jeatjah almetjh sijtesne lin joe vaeresne soe mijjeh haepkiem veeltimh. Mijjeh eelkimh miesieh m̄ierhkesjdh j̄ih t̄ijje veesi. M̄anfjnoeh tjid̄tjeh sinsitnine soptsestimen, j̄ih dellie mov aajf̄kohkh böötijægan vaedtsien. Dah guaktah ligan stråarkan, ij lij dej aehtjie båateme. D̄ihthe 4-jårrehtesem vööji, bene idtji geadtan båateme.

Dellie jeahtam:

– Manne ålmam vaeresne vööjnim, d̄ihthe dueljine haefjpiehti, 4-jårrehtesen bealesne.

Idtjim doesth maam joem haepkesne jiehtedh.

MIKA JONSSON GEHRKE

Översatt text från boken *Luste tjaeledh* **Mannen som viftade med ett skinn**

Jag var 15 år gammal, och var hos mormor och morfar. Min familj skulle upp till fjälls för att fiska, men då ringde min kusin. Han sa de skulle ta in renarna i gårdet. Jag hade ju allaredan packat säcken så jag behövde bara ta med mig mitt lass. De andra i byn var redan uppe till fjälls så vi tog helikopter. Vi började märka kalvarna och tiden gick. Jag och mamma talade med varandra, och då kommer mina kusiner gående. De är bäge oroliga för deras pappa har inte kommit. Han körde fyrhjuling, men hade inte kommit till gårdet.

Då säger jag:

– Jag såg en man uppe till fjälls som viftade med ett skinn, nära en fyrhjuling.

Jag vågade inte säga något i helikoptern.

MIKA JONSSON GEHRKE
ÖVERSÄTTNING:
SIG BRITT PERSSON

FOTO: HELEN JONSSON

Vel 50 personer deltok på feiringen som ble holdt utendørs i vakre omgivelser og med gløtt av sol.

FOTO: HELEN JONSSON

Øystein Idsø Viken forteller om sitt arbeid med "Namdalens historie etter 1837" der han også må imøtegå tidligere binds taushet om samisk tilstedeværelse.

FOTO: HELEN JONSSON

Thomas Brøndbo skapte god stemning med musikk og små fortellinger på Vaegkie.

Luvlie Nåamesjen Dajve feiret 40 år

Luvlie Nåamesjen Dajve ble stiftet i 1980 for å ivareta samisk kultur og gi samer med røtter fra Røyrvikområdet et møtested. På grunn av en verdensomspennende pandemi ble feiring av foreningen utsatt et år. Kirkehelg i Jonkegaske har vært et varemerke gjennom de 40 år foreningen har eksistert.

Årets feiring ble imidlertid avholdt på Vaegkie. Rundt 50 personer hadde møtt opp for å delta i feiringen. Det startet med en friluftsgudstjeneste i regi av Saemien Åålmege ledet

av sørsameprest Einar Sørliid Bondevik. Etter det holdt forfatteren av bind tre av Namdalens historie, Øystein Idsø Viken, et foredrag om arbeidet med boken. Vaegkie stod for salg av

mat og foreningen spanderte på kaffe og kake til alle. Det hele ble avsluttet med en flott konsert av Thomas Brøndbo.

BERTIL JONSSON

Vi drar kortet!

I samfunnet verdsetter vi erfaringskompetanse når det kommer til positiv erfaring. Vi ansetter ledere med erfaring. Vi vil gjerne ha folk med erfaring i styre og stell, som kan bruke den kompetansen til noe nyttig. Men det er et MEN her. For så snart erfaringskompetansen er negativ, er traumbasert og/eller minoritetsbasert, så er det en kompetanse den øvrige verden helst ikke vil vi skal bruke, fordi vi, nettopp har en kompetanse andre ikke kan stille opp mot, en kompetanse som vanskelig kan beundres.

I forbindelse med markeringen av 22. juli kom det opp i media at de som vil løfte debatten om terroren beskyldes for å dra Utøya-kortet, i den mening at debatten om terrorangrepet for ti år siden stilnes fordi man beskyldes for å bruke de erfaringene de utsatte og deres nære, støtteapparat og politisk nære har, som argument for å vinne fram i debatten. Jeg har sett og opplevd det mange ganger. Samekortet, urfolkskortet, rasismekortet, mobbeofferkortet, overgrepsofferkortet. Det er et utrolig effektivt maktmiddel av dem som bruker den frasen. Man beskyldes for å legge kraft bak de erfaringene man har, som om det er noe negativt.

STOPPER DEBATTEN

Det er et effektivt virkemiddel av den eller de som bruker denne frasen for å stoppe debatten. Det skjer flere ting: Først blir samtalen eller debatten usaklig, rett og slett fordi den man debatterer med ikke bidrar med relevant innhold, og går fra å diskutere sak til å angripe person. For det andre forrykkes maktbalansen. Argumentet om at du drar et eller annet kort påstår at du setter deg i en offerrolle og ikke evner til å være nøytral eller saklig. Dette er hersketeknikk. Men vi som møtes med dette argumentet, blir ofte tause: enten fordi det er belastende å få denne argumentasjonen, eller fordi vi innser at vi ikke kommer videre. Våre erfaringer anses som verdiløse.

”I kirkelig sammenheng er dette viktig. Kirka skal stå på de utsattes side, sier Kirkens ressurscenter mot vold og seksuelle overgrep.”

UTEN SYNLIGE SPOR

Vi ser dette i saker der reindrifta møter storsamfunnet: det anses som noe negativt at man argumenterer med urfolksrett og alders tids bruk, og at man tar fram sine erfaringer. Kanskje ikke minst: det udokumenterte, det som ikke har satt synlige spor. Vi ser dette i saker som handler om overgrep: det som ikke er tallfestet og dokumentert materiale, det som handler om de personlige erfaringene. Det ser ut til å skape et ubehag hos de man diskuterer med, og utfallet blir ofte til at man får denne usaklige beskyldningen.

OVERGREPSPROBLEMATIKK

I kirkelig sammenheng er dette viktig. Kirka skal stå på de utsattes side, sier Kirkens ressurscenter mot vold og seksuelle overgrep. Kirka skal stå opp mot urett, og være en tydelig stemme for rettferd og likeverd. Vi som

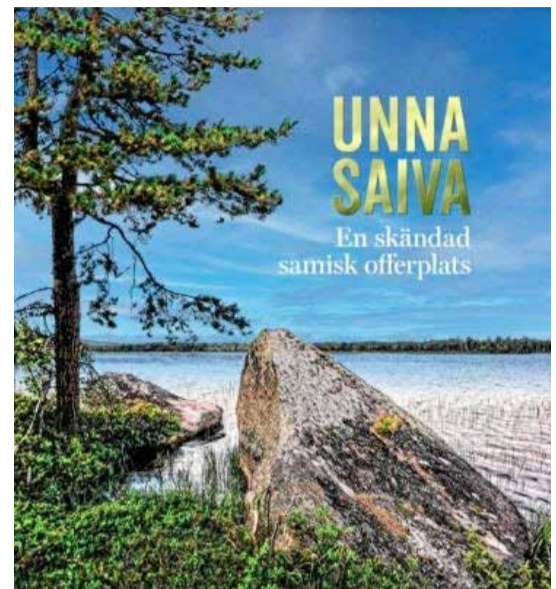
enten jobber der, er frivillige der eller har en kjærlighet til kirka, vi har del i et ansvar, nettopp for at dette får skje, ikke bare når vi snakker om overgrep, men også når enkeltmennesker eller hele grupper marginaliseres eller undertrykkes.

ERFARING ER KOMPETANSE

Jeg tror det er viktig at vi løfter fram at det å ha erfaringskompetanse er et gode. Da må vi dra kortene. Det er ikke negativt. Det er som oftest et trumfkort- og det er det som kanskje plager andre mest. At de ikke har noe å stille opp mot. At de mangler en erfaringskompetanse vi har. Men vi må bli flinkere til å løfte fram våre erfaringer, våre kompetanser og våre hverdager som noe godt. Og som medmennesker: heie på de som tør vise kortene- og ikke minst bøye oss når andre har en erfaring vi selv ikke har. Vi må kanskje også øve oss på at vi ikke har ansvar for at andre opplever ubehag av at vi løfter våre. Det ansvaret har de selv: men vi kan si «Jeg forstår at du synes dette er ubehagelig, men det endrer ikke på det faktum at mine erfaringer er de de er.» Hvis vi skal delta i kirkelivet og øvrig samfunn må vi få være hele mennesker. Da må vi få delta med de kortene vi har: og få respekt og aksept for det.

Guds velsignelse over livet!

MARIA STEINSVIK KRONVALD,
RÅDGIVER, SAMISK KIRKERÅD

Unna Saiva, En skändad samisk offerplats

I augusti 2021 publicerade en ny bok om den samiska offerplatsen Unna Sájvva i Gällivare kommun. Redaktör för boken är Kerstin Andersson som tillsammans med ett trettiotal andra samer arbetar för att återbörda de stulna föremålen till den samiska offerplatsen.

Det har nu gått drygt hundra år sedan Unna Saiva, en samisk offerplats i norra Lappland skändades och plundrades. Offergåvorna grävdes upp och fördes till Stockholm. Det skedde i en tid då svensk samepolitik präglades av rasbiologi och rasism.

ÅTERBÖRDA KULTURFÖREMÅL

Nu pågår en diskussion i hela västvärlden där utgångspunkten är att museer behöver se över sina samlingar med en självkritisk blick och vara beredda att återbörda kulturföremål som har kommit in i samlingarna till följd av en kolonial maktstruktur. I vissa fall handlar det om objekt som stulits eller plundrats, i andra fall är det snarare ojämlika maktförhållanden vid tiden för förvärvet, som gör ett återlämnande aktuellt. Samerna är ett urfolk och har, med utgångspunkt i FN-deklarationen för urfolk, rätt att få tillgång till sina ceremoniella föremål.

PÅ LAGERHYLLOR

Offergåvorna från Unna Saiva är en väl dokumenterad samling med runt 600 föremål och 156 kilo ben och horn, som finns i lagerhyllor på Historiska museet i Stockholm. Nu driver författaren Kerstin Andersson tillsammans med flera andra samer frågan om ett återbördande av offergåvorna till det samiska folket och ett museum i norra Sápmi.

– Att få tillbaka föremålen är ett sätt att återfå en del av vårt ursprung och vår historia. Det enda vi begär är att staten rättar till fel som begicks då – och att offergåvorna från Unna Saiva kan flytta hem och få en värdigare placering i Sápmi.

LISBETH HOTTI KÄLLA:
[HTTPS://WWW.VULKANMEDIA.SE](https://www.vulkanmedia.se)

Å forstå samisk historie med samiske begreper

I juni disputerte jeg for doktorgraden i historie ved Universitetet i Tromsø etter å ha vært stipendiat ved Nord Universitet. Avhandlinga mi tok for seg samiske bygselland mellom 1690 og 1800 i Vaapste og Raane, og for å få den godkjent måtte jeg gjennom en disputas.

En del av en slik disputas er å holde ei prøveforelesning, og Daerpies Dierie har spurt om jeg sjøl kunne fortelle om den forelesninga. Det gjør jeg gjerne, og samtidig vil jeg takke alle dem som har gitt innspill, ideer og hjelp i årene løp fram mot doktorgraden og prøveforelesninga.

DÅAJMIJES VUEKIE

Ei prøveforelesning er rett og slett en prøve. Den som skal disputere må holde ei forelesning om et oppgitt emne som blir kunngjort 10 dager før. Forelesninga er det første man gjør på en disputas, og den må godkjennes før man får slippe til med selve disputasen om avhandlinga. Bedømminga skjer rett etter at forelesninga er ferdig. Jeg fikk i oppdrag å holde prøveforelesning med tittelen "Maadtoe jïh laahkoe, dâajmijes vuekie og andre begreper som grunnlag for analyse av sørsamisk rettskultur". Bakgrunnen var at jeg i selve avhandlinga om samiske bygsler hadde brukt disse begrepene og hevdet at det eksisterte en samisk rettskultur annerledes enn den norske og svenske. Rettskulturen er viktig for å forstå hva bygslene vokste fram fra og hva de var. Denne rettskulturen mener jeg må forstås ved å bruke

samiske begreper, og jeg måtte forklare hvorfor og hvordan man kunne bruke slike begreper i historiefaget. Her er en kortversjon av det jeg la fram.

SAMISK RETTSKULTUR

Mitt første poeng er at vi må gå ut fra at samer som et folk og som alle folk har og har hatt en rettskultur. Rettskultur er ganske varige mønster av adferd og holdninger knytta til rett og galt som endres i årenes løp. Rettskulturen organiserer og veileder folk i samarbeid og konflikt. For å finne ut noe om rettskultur må man altså finne ut hva folk gjorde og ikke gjorde i bestemte situasjoner. Det kan ikke være tvil om at det har eksistert en samisk rettskultur forskjellig fra den norske og svenske, sjøl om det nødvendigvis var likheter. Alle var og er enige om at det er galt å stjele, lyve og drepe. Eksistensen av en samisk og sørsamisk rettskultur kan illustreres på ulike vis. Flere samiske sagn og myter gir pekepinner på hva som var eller er rett adferd eller brudd på normer. Det viser felles forventninger og oppfatninger, og et behov for påminnelse. Stedsnavn som Raastejohke (Grenseelva) gir tydelig beskjed om at man hadde grenser mellom skatte- og bygselland, og dermed en rettsoppfatning og rettskultur. Schnitlers beretning om et indre samisk rettstell i sijte Tydalsområdet i første halvdel av 1700-tallet er et konkret eksempel på en eksistensen av en rettskultur.

SAMISKE BEGREPER

Mitt andre poeng er at man må bruke samiske begreper som grunnlag for å forske på samisk rettskultur. Erfaringer fra arbeid med kulturminneregistreringer og arkeologi i

samisk og sørsamisk område har vist verdien ved utviklingen av og bruken av en samisk terminologi. Da kan man bedre vite hva man leter etter, og forstå det man finner. Den samiske rettskulturen kommer ikke klart til syne i svenske og norske historiske kilder. Historikeren skal trenge bakenfor kildenes ordlyd, eller som det ofte er uttrykt: "bringe kildene i tale". Da er sørsamiske begreper nødvendige. Som eksempler valgte jeg ut seks eksisterende begreper som jeg kort skal legge fram her. Jeg starta med to moderne begreper, *dâajmijes vuekie* og *tjaalehtjimmie*. *Dâajmijes vuekie* ble skapt av Lena Kappfjell og Harald Gaski ut fra en erkjennelse av at det finnes forhold ved samisk estetikk man ikke griper uten et samisk begrep. Begrepet ble *tjaalehtjimmie* ble utvikla av Maja Dunfjeld og Anna Jakobsen i arbeidet med å få tak i og formidle alle sider ved det som vi på norsk vil kalle sørsamisk ornamentikk, men som er mer enn ornamentikk. Jeg brukte begge begrepene for å illustrere og poengtere at det faktisk er slik at det finnes sider ved samisk samfunnsnivå som det er vanskelig å gripe uten innsidebegreper. De setter fingeren på et grunnlag av stabile adferdsmønstre og holdninger, noe som er sentralt i en rettskultur. Så gikk jeg over til å argumentere for at *maadtoe jïh laahkoe*, *saajve*, *sijte* og *râåresjidh* er sentrale begreper for å forstå samisk rettskultur på 1700-tallet. Kort sagt handler dette om de rammene slektskapsystemer, åndelig forhold til landskapet, samfunnsorganisering og samarbeid dannet rundt folk.

SAAJVH SOM EIENDOM

Deretter viste jeg gjennom eksempel hvordan disse begre-

pene kan danne grunnlag for å forstå samisk rettskultur. Jeg tok utgangspunkt i to menn som levde på 1700-tallet og som vi kjenner gjennom norske kilder. De het på norsk Ole Nilsen og Nils Jensen, og på samisk het de Tjesse og Laavlohke. Laavlohke kom fra Åsele lappmark, og bodde på Fosen rundt 1720. Tjesse bodde mellom Limingen og Jorm. Begge to hadde *saajvh* som de blant annet hadde arvet eller fått gjennom slekta, altså gjennom *maadtoe jïh laahkoe*. Deres *saajvh* var over et stort område, og de kunne flyttes. *Saajvh* kunne også kjøpes. *Saajve* ble behandlet som en eiendomsrettslig ting knytta til landet, samtidig som det hørte til den religiøse verdenen. Gjennom deres egne fortellinger er det klart at *saajvh* ga anseelse, makt, kapital og muligheter. Dette er rettskultur, og den er åpen mot den religiøse sfæren gjennom *saajve*.

LAAVLOHKE OG VON WESTEN

Laavlohke fortalte at von Westens misjonering skapte stor oppstandelse i det samiske samfunnet. Laavlohke sjøl fortalte at han og naboene hadde overlatt og diskutert mange ganger om hva de skulle gjøre med dette. Skulle de holde seg borte, skulle de flykte eller skulle de møte von Westen? Samtidig fortalte von Westen sjøl om to større religiøse seremonier retta mot ham tidlig i 1723. Det Laavlohke og hans naboer gjorde da de stod overfor von Westen var *râåresjidh*: De rådslo og forsøkte å komme fram til handlinger som kunne være akseptable. Også de religiøse motseremoniene må sees som uttrykk for kollektiv handling og *râåresjidh*. I denne rådslaginga må man regne med at verdier og rettsoppfatning

"Jeg brukte begge begrepene for å illustrere og poengtere at det faktisk er slik at det finnes sider ved samisk samfunnsliv som det er vanskelig å gripe uten innsidebegreper.

fikk sitt uttrykk, og *rååresjidh* var en del av rettskulturen.

Tjesse kunne fortelle at han hadde holdt til et klart avgrensa land. Innafor dette landet var det flere hushold med slektskapsbånd, og dette må forstås som en *sijte*. Tjesses sønn hadde i en periode holdt til i sin kones *sijte* ved dagens Undersåker i Sverige, og en nabo fra en annen *sijte* hadde også en tid holdt til i landet. Tjesses *sijte* besto altså av folk med *maadtoe jih laahkoe*-relasjoner innafor og utafør sin *sijte*, de eide saajvh over et større område. De måtte nødvendigvis *rååresjidh* for å få dette til å fungere.

SAMISK OG NORSK PARALLELT

Tjesse og Laavlohkes rettskultur kommer til syne om vi bruker samiske begreper til å tolke beretningene deres. Da ser vi at deres liv og handlinger må ha foregått i en samisk rettskultur, og oppfatningene om for eksempel rett til land og ressurser må ha kommet derfra. Samtidig hadde Tjesse bygsel på landet sitt, altså et dokument fra norsk rettskultur og rettssystem utstedt til Ole Nilsen, hans norske navn. Derfor mener jeg at man må forstå samisk rettskultur for å forstå samisk bygsel. Bygslene kan ikke forstås bare ut fra norsk rettskultur. Den samiske rettskulturen eksisterte ved siden av den norske rettskulturen og de hadde ulik styrke. I bestemte tilfeller fungerte de sammen, og man kunne bruke det norske rettssystemet fordi man så det som i sin interesse, eller eventuelt var nødt. Bygsler og bygselsedler er hovedtemaet i avhandlinga mi, og jeg kommer ikke nærmere inn på det her.

HÅKON HERMANSTRAND

Håkon Hermanstrand forsvarte i juni sin doktoravhandling om eiendomsforhold på 1700-tallet i Vaapste og Raane ut fra eit samisk prespektiv.

FOTO: MARIT MYRVOLL

Tekste

Luste tjaeledh-este

Gjirebiejje vaeresne

Dihthe gjirebiejje, biejjieguaka jih daelie voerhtje.

Manne fahkam. Manne mov sliektem govlem, gosse dah tjyökesne soptsesteminie.

Manne prihtjegehopssem mov tjehtjelisnie hopssem.

Manne dollem govlem, preata. Aeredseapmoen mænngan, manne jih aajkohkh skovhterinie jaevrien gåajkoe vuejebe, edtjebe gööledh.

Gosse aeredsebiejjebeapmoeh dellie mijjeh tjåanghkenibie jih aktesne byöpmedibie.

Mijjeh viht göölebe, kaanne mijjeh guelieh åadtjobe?

Jis smaave gueliem, dellie bäästede luejhtieh.

Gosse riejries jih tjaebpies vearelde,

mijjeh provhkebe tjoekjedh.

Gosse tjyörede jih mijjeh gåatan bääteme dellie skovhtefrem tjakese vuejebe jih iehkedsvælloem vuejnebe.

MIKA JONSSON GEHRKE

Översatt text från boken *Luste tjaeledh*

En vårdag i april

En vårdag i april, fint väder
Vakna upp med småprat
och knaster av elden
samt kaffelukten
Tar skotern med familjen
och
pimplar på morgonskvisten
Åker vidare äter lunch
någonstans allihopa
pimplar lite mera
får fisk?

Åker hem, längdskidor
Tar skotern till toppen på
fjället och ser solnedgången
sen åker man hem och spelar
kortfjospel med familjen

MIKA JONSSON GEHRKE

Gie jih gusnie árröeminie

Sverige

Samiska rådet inom Svenska kyrkan

Kontaktperson: Ingrid Inga, mobil 070-554 29 99
e-post ingrid.inga@gmail.com

Svenska kyrkan nationell nivå

Handläggare för samiska frågor: Lisbeth Hotti
Svenska kyrkan, 751 70 Uppsala, tel 018-16 94 91
e-post lisbeth.hotti@svenskakyrkan.se

Sydsamiskt arbete i Härnösands stift

Akar Holmgren, stiftsdiakon & samordnare för flerspråkigt arbete, Härnösands stift, box 94, 871 22 Härnösand
tel 0611-254 52, mobil 076-397 59 35
e-post akar.holmgren@svenskakyrkan.se

Norge

Samisk kirkeråd

Generalsekretær: Risten Turi Aleksandersen,
postboks 799 Sentrum, 0106 Oslo, tlf 924 59 798,
e-post ra866@kirken.no
Leder: Sara Ellen Anne Eira
Sørsamisk representant i Samisk kirkeråd:
Oddvin Bientie

Saemien áálmegeraerie SÁR/ Samisk menighetsråd i sørsamisk område

www.samiskmenighet.no
e-post samiskmenighet@kirken.no
Leder: Paul Bendikk Jáma, epost p_jaama@hotmail.com
Medlemmer: Lajla Kristine Lifjell, Maajja-Krihke Bransfjell,
Laila Anita Otervik og prest Einar Bondevik
Sekretær: daglig leder (se nedenfor)

Saemien áálmegen beajjetje áejvie / daglig leder i samisk menighet i sørsamisk område:

Monica Kappfjell, mobil 993 49 477,
Heggvollveien 6, 7882 Nordli
e-post mk924@kirken.no

Prest i sørsamisk område: Einar Sørliid Bondevik,
Sørlandsveien 54, 8624 Mo i Rana, mobil 474 53 902
e-post: eb788@kirken.no

Diakoniarbeider i sørsamisk område:

Bertil Jønsson 7898 Limingen, mobil 994 88 827,
e-post bj439@kirken.no

Trosopplærer: Margrethe Kristin Leine Bientie
Grendavegen 8, 7370 Brekkebygd
mobil 412 88 227, e-post mb789@kirken.no

Tabuprisen til Sara Vuolab

Rådet for psykisk helse har arbeidet siden 1985 for å bidra til at psykisk helse har kommet på dagsordenen i Norge.

Tabuprisen rådets heders- og ærespris og tildeles i år 25-åringen Sara Vuolab fra Kárášjohka (Karasjok). Hennes åpenhet har sørget for å gi den samiskspråklige befolkningen et innsyn i et pågående strev med psykiske plager og lidelser. Sara har også bidratt med å forme det samiske språket ved å omtale tabubelagte psykiske problemer på eget morsmål i diktsamlingen "Gárži" (Trangt).

KILDE: PSYKISKHELSE.NO
BEARBEIDING: EINAR SØRLID BONDEVIK

Daerpies Dierie

Sørsamisk kirkeblad • Sydsamiskt kyrkblad

Daerpies Dierie utkommer med fyra nummer per år och har stöd från Härnösands stift, Nidaros bispedømmeråd, Sametinget i Norge och Svenska kyrkan.

Adress: Sørlandsveien 54, N-6824 Mo i Rana, Norge
Telefon (mobil): 0047 474 53 902
E-post: dd@samiskmenighet.no

Redaktör, Norge:

Einar Sørliid Bondevik, adress samma som ovan

Ansvarig utgivare, Sverige:

Erik Gyll, Svenska kyrkan, 751 70 Uppsala.
E-post: erik.gyll@svenskakyrkan.se

Redaktionsråd:

Birgitta Ricklund, Sylvia Sparrock, Lisbeth Hotti,
Kajsa Åslin, Akar Holmgren och Bertil Jønsson

Prenumeration under 2021:

190 SEK
Avgiften betalas när faktura kommer

Adressändring och prenumeration

dd@samiskmenighet.no

Grafisk form & repro:

Verbum AB

Tryck:

Pressgrannar AB, Linköping, 2021

NÖÖRJEN GÆRHKOE Sveerjen gærhkoë

TEXTER OCH BILDER

till nummer 4 2021 av Daerpies Dierie
skickas senast 3 november 2021
till dd@samiskmenighet.no

Fler samiska texter finns på

www.svenskakyrkan.se/harnosandsstift/
(klicka på Andra språk/Other languages)
www.svenskakyrkan.se
(klicka på Andra språk/Other languages)
www.samiskmenighet.no

FOTO: LARS JOHNSEN

Den tynneste streng

En gang holdt korpset i Karasjok konsert i kirken. Da ble jeg oppmerksom på triangellyden. Selv om dét instrumentet ikke er så komplisert å bruke, bidro likevel rytmeinstrumentet til å sette en ekstra spiss på melodienes høydepunkter.

Det ble på en måte en erkjennelse for meg. Og det fikk meg til å tenke på dette ordtaket:

"Den tynneste streng gir den fineste musikk!"

Det visdomsordet betyr vel noe i retning av at den som har minst evner, anlegg og talenter likevel kan spille en viktig rolle, til tross for at vedkommende ikke har så mye å rose seg over ellers.

Ja, ordspråket handler egentlig dypst sett om at det som kan virke lite og unnselig ved første øyekast, kan vise seg å bli betydningsfullt og kraftfullt når det først får utføre sin funksjon.

Dette er tanker som likeledes finnes i Bibelen, når det snakkes om «nådegaver». I hele kapittel 12 i Paulus første brev til korinterne dreier det seg om dette. De ulike oppgaver og funksjoner som er påkrevet for at menigheten skal fungere, sammenliknes med

ulike kroppsdeler som har hver sin oppgave, hver sine nådegaver.

Og det heter blant annet:

"De delene av kroppen som synes å være svakest, nettopp de er nødvendige." (1. Kor. 12.22)

Når du tenker på deg selv, kan det hende at du føler at du ikke har så mye å bidra med i det kristne arbeidet eller i samfunnet som sådan. Du kjenner kanskje på at du har begrensede krefter og egenskaper? Kanskje mangler du selvtillit på om dine kunnskaper og naturtalenter kan tilføre fellesskapet noe?

Det kan være fort gjort å tenke slik, og mange er dessuten opplært til at man ikke skal ha for høye tanker om seg selv.

Men Gud tenker annerledes:

Ja, fundér over historien om det lille barnet som kom til Jesus med sin lille og usle beholdning, kun fem byggbrød og to fisker, da Jesus gjorde sitt matunder og mettet 5.000 menn i ødemarken. (Joh 6.5-13).

Selv om barnet hadde lite å bidra med i dette tilfellet, kom det likevel til Jesus med sine begrensede midler. Og det er

nettopp dét som utgjør hele forskjellen i denne saken; barnet viste seg fram for Jesus med sin proviant.

Det heter:

"Da tok Jesus brødene, ba takkebønnen og delte ut til dem som satt der. På samme måte delte han ut av fiskene, så mye de ville ha." (Joh 6.11)

Hovedsaken er altså at Jesus får anledning til å velsigne dine ressurser.

Derfor skal du med andre ord ikke tenke for små tanker om deg selv. Derimot skal du få legge alt du har av ferdigheter, kompetanse og arbeidsevne fram for Gud i bønn og takk. Så blir det opp til Gud å velsigne din innsats etter sin vilje.

For det er sant som det heter i ordtaket:

"Den tynneste streng gir den fineste musikk!"

Og dessuten:

"De delene av kroppen som synes å være svakest, nettopp de er nødvendige."

LARS JOHNSEN

Bijpeletekste

Mij dellie almetje?

Laavloji ávtehkasse. Gittitinie. Daviden saalme.

Áejvie, mijjen reerije, man hearlohke dov nomme abpe eatnamisnie.

Dov hearlohkevoetem alman lööbpeme. Maanan jìh sliedtemaanan gieligujmie vidtjie-nìeri vuestie faasoem tseegkeme haedtiem tjöodtjehtedh.

Gosse dov elmiem vuajnam, maam vyjkeme,

askem jìh naestide mejtie disse dibrehtamme,

mij almetje dellie juktie dam mājhtijh,

almetjen maana juktie dam hoksh?

Dam jis mahte jupmielinie sjugniedih jìh earojne jìh hearlohkevoetine faegniedih.

Dam stillih reeredh, dov sjugniedassem jìh gaajhkem altese juelkiej uvte bëejih:

sìrvh, vuaksah jìh gaajhkh jeeluvh jìh eatnemen vijrh,

elmien ledtieh jìh mearoen guelieh jìh gaajhkh mah mearoen betnesne goegkerdieh.

Áejvie, mijjen reerije dov nomme abpe eatnamisnie hearlohke!

Saalmi gærja/Sal 8

- Pöövlen prievie Titosese/Tit 3,4-7
- Jeatjah bijpeleteksth maahtah daesnie lohkedh: www.bibel.no
- Bijpeletekste jìh "Åssjalommesh" juakaldahkesne jìh eah sinsitnide jearohks.

FOTO: EINAR SØRLID BONDEVIK

Tekste *Luste tjaeledh*-este

Indivijde mïerhkh

"Hm, gïen miesie dïhte?" Gosse datne tjidtjen gaavna dellie manne daajram, dan gaavhtan manne maahtam dam bielvjjesne vuejnedh.

Dah mij bovtsigujmie berkieh jïjtsh mïerhkh utnieh. Gaajhkh mïerhkh ij leah seamma. Maahta seamma bielvjefbæhta utnedh mohte ij seamma sijjie bieljesne. Ussjedidh dov mïerhke lea dov persovnommere. Vg. manne giedftesne bovtsih mov bïjre roehteminie jïh faahketji vuajnam akte aaltoa jïh geatjoesmiesine mij aaltoem mïnngesne. Usfsjedem gïen dïhte, manne aaltoen bieljiem vuajnam dellie dam daajram "Åelkies ledtie gadtsh. Gårroeh saerkie minngfeldh." Mov aajkohken miesie. Dam daajram dan gaavhtan ij gie seamma mïerhkem maam mov aajkohke utnieh.

Daelie Nöörjen staate sæjhta mijjïeh båtsoesaemïeh edtjïeh orrijidh mïerhkgujmie. Dah sijhtïeh daejredh man

gellïeh bovtsih mijjïeh utnebe jïh sijhtïeh mijjïeh edtjïeh klipsh bieljesne nuhtjedh jïh orrijidh mïerhkesjidh. Dah vienhtïeh dejtïe mij Oslosne kontovresne tjahkesjeminie daejrïeh böörebe dam maam mijjïeh saemïeh daejrïeh. Mov mielien mïetïe dah laedtieh ij maam saemïej bïjre maehftïeh. Guktïe vïenth jis Saemïedïgkïe akten biejjïen sijhtïeme orrestamme guktïe dah bääntah edtjïeh dej juvrigujmie darfsjodh? Mijjïeh saemïeh ibïe daejrïeh guktïe dah darjoeh. Man ävteste edtjïeh mijjïeh orrestidh dej bïjre gosse mijjïeh ibïe maam daejrïeh guktïe dah darjoeh?

Manne guarkah bääntah mäsnoeh sjïdteme jis Saemïefïdgkïe orrestamme guktïe Nöörjen kultuvre lea.

Im guarkah man ävteste dah sijhtïeh orrestidh saemïen kultuvre. Mijjïeh libïe dasseme dan jïjnjem aeriebistïe aaj

jïh daelïe dah sijhtïeh orrestidh aktem stoerre vuekiem maam saemïeh leah ätneme guhkiem ävtelen dah laedtieh desnie kontovresne Oslosne reakasovvi?! Jis naemhtïe sjædta dellie mijjïeh noerh ij äadtjoeh ööhpehtidh guktïe maehhtïeh mïerfhkh vuejnedh jïh guktïe edtjïeh mïerhksjidh. Geerve sjædta vuejnedh dah smaave baakoeh jïh taalh klipsine gosse mijjïeh edtjïeh tïjherkidh.

Mov mielien mïetïe manne tuhtjem daate nåake politïhfkerh mah jaehkieh dah äadtjoeh mijjïen ävtelen nænnoesftidh. Saemïeh lea aalkoealmetjïh mah rætnoe maehhtïeh jafjemedh. Jïh dellie lea staaten fiejlie dan gaavhtan dah barre ussjedïeh mij lea bööremes Nöörjen kultuvre jïh ij mijjïeh saemïeh mij lij daesnie Nöörjesne ävtelen laedtieh böötin nænnoestin.

MIA ERIKA SPARROK

Översatt text från boken *Luste tjaeledh* **Individmärken**

"Hm, vems kalv är det där?" När du finner vajan så vet jag för jag kan se det i öronen.

De som jobbar med renar har eget renmärke. Alla märken ser inte likadana ut. Du kan ha samma märkes-snitt men inte på samma plats i örat. Tänk dig att ditt märke är ditt personnummer. Till exempel står jag i rengärdet och renarna springer runt omkring mig och plötsligt ser jag en vaja med en kalv som springer bredvid. Jag undrar vems kalv det är som följer vajan, men så ser jag märkessnittet i vajas öron och då vet jag. Det är min kusins vaja med kalv. Det vet jag eftersom ingen annan kan ha samma märke som min kusin. Nu

vill den norska staten att vi renägare skall förnya renmärkningsen. De vill veta hur många renar vi har och vill att vi skall använda klips i öronen och därmed förnya märkfningen. De tror att de som sitter på kontoren i Oslo har större kunskap än vad vi samer har. Enligt min mening så kan inte norrmännen någonting om samer. Hur tror du det skulle se ut om Sametinget en dag skulle förnya deras arbetssätt med att sköta deras djur? Vi samer vet ju ingenting om deras djurskötsel. Varför skulle vi förnya deras arbetssätt när vi inte vet hur dom gör. Jag förstår att bönderna skulle bli sura om Sametinget ville förnya den norska kulturen.

Jag förstår inte varför de vill förnya den samiska kulturen. Vi har redan förlorat så mycket sen tidigare och nu vill de förnya

en stor sed som samer har haft en lång tid innan norrmännen föddes, dom som sitter på sina kontor i Oslo?! Om det blir på det viset så kan inte vi ungdomar lära oss att se märken och hur vi märker. Det blir svårt att se de små bokstäverna och talen på klipsen när vi ska kika. Enligt min mening så tycker jag att det är dåligt av politiker som tror att de kan besluta över oss. Samer är urfolk och de kan faktiskt dö ut. Då är det statens fel för att de bara tänker på vad som är bäst för den norska kulturen och inte för oss samer som var här innan norrmännen kom och beslutade.

MIA ERIKA SPARROK
ÖVERSÄTTNING: KARIN RENSBERG RIPA